

GRUNDLAGSUTSKOTTETS BETÄNKANDE 16/2006 rd

Riksdagens justitieombudsmans berättelse år 2004

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 6 september 2005 riksdagens justitieombudsmans berättelse år 2004 (B 9/2005 rd) till grundlagsutskottet för beredning.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- riksdagens justitieombudsman Riitta-Leena Paunio, biträdande justitieombudsman Petri Jääskeläinen och biträdande justitieombudsmans kansli
- regeringsråd Kari Kiesiläinen, justitieministeriet

- projektchef Jaakko Kuusela, finansministeriet
- presidenten i högsta domstolen Pauliine Koskelo
- presidenten i högsta förvaltningsdomstolen Pekka Hallberg
- tf. marknadsrättsdomare Tommi Vuorialho, marknadsdomstolen
- överdomare Timo Havu, försäkringsdomstolen
- juris doktor Laura Ervo
- professor Teuvo Pohjolainen.

Dessutom har skriftligt utlåtande lämnats av

- professor Olli Mäenpää
- professor Martin Scheinin.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Allmänt

Riksdagens justitieombudsmans berättelse för 2004 presenterar precis som under tidigare år välformulerat och överskådligt justitieombudsmannens verksamhet och de vanligaste problemen inom laglighetsövervakningen. Den innehåller inlägg av justitieombudsmannen och de biträdande justitieombudsmännen om aktuella frågor, en översikt av verksamheten 2004, kommentarer om problem visavi de grundläggande fri- och rättigheterna, ett avsnitt om övervak-

ning av teletvångsmedel och täckoperationer samt en beskrivning av justitieombudsmannens laglighetsövervakning enligt sakområden. Berättelsen ger en heltäckande bild av justitieombudsmannens verksamhet under året.

Enligt 109 § 1 mom. i grundlagen övervakar justitieombudsmannen vid utövningen av sitt ämbete att de grundläggande fri- och rättigheterna samt de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Justitieombudsmannen förutsätts i 12 § i lagen om riksdagens justitieombudsman i sin berättelse fästa särskild uppmärksamhet vid att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. De grund-

läggande fri- och rättigheterna intar en dominerande roll i laglighetsövervakningen, och detta löper enligt traditionellt mönster som en röd tråd genom hela berättelsen.

Under 2004 avgjordes 3 286 laglighetsövervakningsärenden, en ökning jämfört med året innan (2 928). Den genomsnittliga handläggningstiden för klagomål var 7,6 månader. Antalet klagomål till justitieombudsmannen (2 950) var avsevärt fler än året förut (2 498). Under verksamhetsåret gjordes färre inspektioner (79) än ett år tidigare (94). Av berättelsen framgår det att sammanlagt 542 avgöranden ledde till åtgärder 2004. Justitieombudsmannen gav anmärkning i 37 och meddelade sin uppfattning i 462 fall. I den senare gruppen var 204 klandrande och 258 handledande. Tre tjänsteåtal förordnades att väckas.

Utskottet går inte närmare in på de enskilda avgörandena och ståndpunkterna.

Övervakning av teletvångsmedel och täckoperationer

Till de specialuppdrag som ålagts justitieombudsmannen hör övervakningen av teletvångsmedel och täckoperationer. I berättelsen har avsatts ett särskilt huvudavsnitt för teletvångsmedel och täckoperationer i enlighet med grundlagsutskottets krav (GrUB 15/2002 rd). Förfarandet tillåter grundlagsutskottet att höra sakkunniga om just dessa frågor och justitieombudsmannen att kommentera de frågor som kommer upp vid utfrågningen.

Inrikesministeriet ska enligt tvångsmedelslagen årligen till riksdagens justitieombudsman överlämna en berättelse om användningen av teleavlyssning och teleövervakning samt teknisk avlyssning samt en utredning om användningen av teknisk observation i straffanstalterna. Tullstyrelsens utredning om hur tullen använder teletvångsmedel återges i en bilaga till berättelsen. Också försvarsministeriet lämnar årligen en berättelse om användning av teknisk avlyssning inom försvarsmakten.

Domstolar beviljade polisen fler teleavlyssningstillstånd än någonsin tidigare (2 028). Året innan hade de varit 1 840. Tullen fick färre till-

stånd (164) än året förut (173). Antalet teleövervakningstillstånd som beviljades polisen och tullen med stöd av tvångsmedelslagen fortsatta minska 2004 (1 822 respektive 316 mot att 2003 ha varit 1 984 respektive 390).

Justitieombudsmannen har spelat en viktig roll när det gällt att övervaka teletvångsmedlen och utveckla övervakningssystemen. Men laglighetsövervakningen kan bara utgöra ett komplement till de förvaltningsinterna övervakningsmekanismerna. Dessutom får man inte glömma bort domstolarna som tillämpar tvångsmedelslagstiftningen och deras roll och uppgifter när det gäller att värna rättssäkerheten för dem som utsätts för tvångsmedel.

Utskottet har tidigare påpekat att tvångsmedelslagstiftningen är behäftad med brister och har krävt att den ses över. Klara, tydliga och konsekventa rättsregler som uppfyller kraven på de grundläggande fri- och rättigheterna bör vara målet för en reform, anser utskottet. Det kan hända att målet inte nås utan en översyn av tvångsmedelslagstiftningen också till andra delar än bara teletvångsmedlen. Samtidigt är det viktigt att förutsättningslöst göra en utvärdering av vilka utvecklingsbehov det finns inom rättssäkerheten och övervakningen och att i förekommande fall lägga fram förslag till reformer av lagstiftningen (GrUU 11/2005 rd, s. 3/I). Fortsatta insatser inom statsrådet för en översyn av tvångsmedelslagstiftningen behövs definitivt, menar utskottet.

En polisman har enligt polislagen rätt att företa en täckoperation eller använda sig av bevisprovokation genom köp, om detta är nödvändigt för att förhindra, avslöja eller utreda vissa brott. Polislagens 32 a § föreskriver att inrikesministeriet årligen ska avge en berättelse om användningen av täckoperationer till riksdagens justitieombudsman. Polisens befogenheter gällande täckoperationer ger polisen rätt att inom givna gränser bryta mot vissa straffrättsliga förbud utan tjänsteansvar. Med hänsyn till de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna bör befogenheterna användas med stor urskillnad (GrUU 5/1999 rd, s. 4—6). I egenskap av laglighetsövervakare har justitie-

ombudsmannen en viktig roll i tillsynen över täckoperationer.

Förslag till beslut

Grundlagsutskottet föreslår

*att riksdagen godkänner berättelsen
och*

*att betänkandet sänds för kännedom
både till riksdagens justitieombudsman
och till regeringen för att delges också
justitiekanslern i statsrådet.*

Helsingfors den 13 februari 2007

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Kimmo Sasi /saml
vordf. Arja Alho /sd
medl. Heidi Hautala /gröna
Roger Jansson /sv
Johannes Koskinen /sd
Annika Lapintie /vänst
Klaus Pentti /cent

Markku Rossi /cent
Simo Rundgren /cent
Seppo Särkiniemi /cent
Ilkka Taipale /sd
Astrid Thors /sv
ers. Veijo Puhjo /vänst.

Sekreterare var

utskottsråd Sami Manninen
utskottsråd Petri Helander.